

Summary

The article deals with tendencies to internationalization and nationalization by the example of computer vocabulary in the Bulgarian and Polish languages. When describing three groups of neologisms – neutral terms, professionalisms and slang words there were analyzed the specific mechanisms of borrowing and assimilation of language units.

Keywords: the Bulgarian language, the Polish language, neologism, borrowing, computer vocabulary, jargon, internationalization, nationalization, language tendency.

УДК 821.161.2–1'373.2 (Г. Лютий)

Ходикіна І. І.,
старший викладач,
Бердянський державний
педагогічний університет

ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ТВОРІВ ГРИГОРІЯ ЛЮТОГО

Онім є невід'ємним елементом будь-якого літературного художнього твору і характеризується значним семантико-стилістичним потенціалом, певною авторською трансформацією, виконанням конотативної функції. Для сучасної ономастики залишається актуальним комплексне дослідження онімної лексики у творчості окремих письменників (Ю. Карпенко, М. Мельник, Л. Селівестрова та ін.), хоча вже й з'явилися розвідки щодо аналізу ономастикону відразу кількох авторів в одній жанровій площині (І. Хлистун та ін.). До уваги мовознавців припали твори корифеїв української літератури – І. Франка, В. Стефаніка, Лесі Українки, М. Рильського, Ліни Костенко та ін. Проте не знаходимо ґрунтовного аналізу стосовно особливостей функціонування ономастичних одиниць сучасного часового простору, тобто від початку ХХІ ст. і на суто регіональному матеріалі, маємо на увазі твори когорти письменників, що в шкільній практиці вивчаються на уроках літератури рідного краю. Зважаючи на даний факт, для дослідження обрано онімний простір одного із запорізьких поетів-постшістдесятників – Григорія Лютого.

Мета статті – з'ясувати семантичні та функціональні особливості онімів ліричного простору письменника. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних задач: зафіксувати у поетичних текстах збірки "Вибране" Г. Лютого ономастичні одиниці, що в подальших розробках стануть матеріалом більш ґрунтовного вивчення – класифікація та частотність вживання онімів, їх семантика і структура, функції у віршованому тексті та ін.

Об'єктом дослідження обрано оніми в творах Г. Лютого. Вибір для аналізу саме лірики цього автора не випадковий, оскільки його поезії не тільки пересипані антропонімами, топонімами, а й вирізняються таким структурним елементом віршового тексту як присвята; окрім того поезія Лютого є широко відомою на Запоріжжі, багато творів покладено на музику, а вчителі-словесники творчість цього автора розглядають на уроках літератури рідного краю.

Зауважимо, що для художніх онімів властиві такі риси: "а) денотати їх конструюються на основі досвіду художника, письменника, музиканта, але не обов'язково існують у дійсності, б) вони створюються за моделями імен реальних

або нереальних предметів із врахуванням їх належності до певного ономастичного поля” [7, 148].

Ономастичний простір художнього твору – це усі оніми в тексті, що поділяють його “на декілька полів залежно від специфіки денотативного значення власних назв, співвідношення з національним іменником мови, способу перетворення форм імені та інших ознак” [5, 79]. “Будь-які розбіжності у заповненні ономастичного простору – це вияв мовної відносності, спричиненої своєрідністю концептуалізації навколишнього світу та пов’язаної із фактором ландшафту (тобто життєвими умовами носіїв різних мов), фактором культури (зокрема впливом вірувань, звичаїв і традицій національної культури певного історично усталеного типу) і фактором глибини знань” [4, 390].

Звичайно, ономастичний простір ліричного твору, як і прозового, представлений іменниками – власними назвами, або ж загальними, що набули значення власності, і позначають імена, взяті із реального іменника епохи; загальноновживані імена, перенесені у тексті на будь-який об’єкт (художній образ); перенесення відомих літературних імен, імена і назви “напівреальні”, створені автором за певними моделями імена, прізвища і прізвиська із семантично оголеною, “промовистою” внутрішньою формою тощо. З одного боку, власна назва у художньому тексті – це стала мовна одиниця, з іншого – вона схильна трансформуватись, обростаючи новими значеннями. Семантично ускладнена власна назва бере участь у творенні не тільки зв’язності, а й смислової багатомірності художнього тексту.

Ознакою авторського стилю Г. Лютого є процес називання не тільки іменниками власними іменами, а й активне використання дієслів із семантикою називання: *Так назвіть мене, / Врятуйте, / Дайте з себе посміялись* [6, 57], *Його й дразнили дивно: “Детектив”* [6, 140], *Назвуй тебе розлукою, назвуй...* [6, 250] тощо. У процесі творення автором художнього оніма спостерігаємо ще один прийом – апелятив переходить у власну назву: *... Ще день один. Іще маленький крок. / Я на землі ще раз Людиною проснувся...* [6, 123]; і знову улюблена Лютим вказівка-підкреслення про велич імені ЛЮДИНА – *Несем свою велич і ймення Людини* [6, 127]. Використання лексем, пов’язаних із процесом найменування особи, винесено навіть у назву збірки *“Назвуй твоє ім’я...”*, а в ній ціла поезія з рядками *“Собі боявсь назвуть її ім’я”, “Лиш назви її ім’я”, “Назвуть її ім’я?”* [6, 227]. Онімізуватися у Лютого може й синтаксична сполука, набуваючи емоційного забарвлення: *Казав: Моє ти горе! – / Немов малій дитині* [6, 303].

В аналізованій збірці виявлено велику кількість антропонімів, топонімів, конфесіонімів та ін., що фігурують у часових пластах: 1) зріз часу поетового життя; 2) біблейська міфологія тощо.

Ономастичний простір Г. Лютого цікавий тим, що в ньому на передньому плані звичайні люди, друзі, мало або практично невідомі: *Щоб Льоня прийшов і Льоха, / Володька і грім-Петро, / Валерка грав скомороха / Й Василь воскрешав добро* [6, 59]; однак помітні й імена відомі широкому загалу, як поета-земляка Василя Діденка: *Така вже в нас доля Василю, – / Глевка й копітка, як слово* [6, 61], історичних постатей: *Грів Батий свої ноги. / В твоїм вічному чреві* [6, 302].

У художньому просторі вибраних поезій Г. Лютого антропоніми поділяються на дві групи – імена реальних осіб і вигадані оніми. Крім того, реальні імена умовно можна поділити на текстуальні та паратекстуальні, тобто ті, що зустрічаються у змісті поезій та їх паратекстуальних елементах – епіграфах і присвятах; виявлено 44 паратекстуальні елементи, що містять ономастичні одиниці.

Аналіз показав, що серед топонімів найбільш частотними є гідроніми: *Я стояв над Дніпром, над весняним стрімким клекотанням, / Вдалині і в душі відкривались нові острови* [6, 22] та *... Проснеться в жилах так Черемош – / І йдем тоді у плотарі* [6, 100]. Зважаючи на те, що “будь-яка власна назва може мати неозначену кількість значень, тобто перетворюватись у символ” [3, 115–116], гідронім *Гайчур* у поезії гуляйпільських авторів виступає символом “малої батьківщини”: *Де Гайчур кладкою, як сміттям, / Вітрам шляхи переступив...* [6, 143] або у інших авторів: *Тихо Гайчура плине вода, / Свої хвилі у Вовчу впліта. / Все ріка пам'ятає, / Все розказує гаю / Про колишні буремні літа* / [1, 35]. У таких випадках автори вводять у поетичний текст загальну назву-посилання *ріка*: *Річка Гайчур, що в степу тече, / Вільна, ніби козака плече. / Степ і воля побратались навіки / З берегами рідної ріки* / [2]. Посиланням для визначення незнайомої загальному колу читачів гідронімічної назви може бути і дієслово із семантикою “литися струменем, потоком у певному напрямі”, “переміщати свої води в певному напрямі” – *тече*.

Топоніми-ойконіми виконують у збірці різноманітні функції: розширюють уявлення читача про “малу батьківщину” поета: *... Чапаська понад плесами / Крилом яворів маячить* [6, 61], стають прецедентними символами: *У них в утробі – / Один Чорнобиль* [6, 50] – про пустоту душі, занепад. В топонімах закладений історико-хронотопний компонент: *Татко не покинув нас. / Він подався подався по хліб на Кубань* [6, 270]. Однак, не віно було б вважати, що автор обмежується українською ойкономастиккою, ономастичний простір збірки представлений і світовими урбанонімами: *Вальс над Віднем плыв, вальс Париж вінчав* [6, 411].

Як правило, конфесіоніми представлені синонімічними онімами *Бог, Всевишній, Творець*: *... Я у Бога про землю спитав. / І сказав посмутнілий Всевишній: / – Ця земля вже тому вам свята, / що із лона її ви всі вийшли* [6, 49]; *Що таке полон, / Коли всі у полоні Творця?* [6, 53]; виявлено й онімізовані біблійні сполуки: *Якщо кара це Божа, то ми / За все людство гріховне сплатили* [6, 51]; *Я в тій веселці не один згораю, / В огні – наскрізна Господа рука* [6, 242] тощо. Широко представлені в ономастичному просторі збірки біблійні міфоніми або теоніми: *І тут Марія затремтіла, / Сльоза у неї закипіла* [6, 256]; *Світ зневірою вкривсь, / Як футляром покривджена ліра. / Будь ти хоч Прометей – / Не повірять* [6, 9]; *І гіпнотично билося вітрило / Із полум'я, що бачив і Адам* [6, 185]; вони надають магічності змістовому плану розповіді, виконують міфологічну функцію, набувають певної символічності, яка криється в самому міфоантропонімі або ж розкривається контекстом.

Ономастичні одиниці на позначення держави, рідного краю (хороніми) закономірно у поетичному тексті не позбавлені емоціонального змісту: *Ти жива ще, Вкраїно, поглянь, / Ще степи твої щедрі уповні!* [6, 51], у цьому ж вірші й

порівняння – **Україно**, полин мій гіркий! [6, 51]; використання пестливої форми – *В степу зоряній вишиванці, / Щастям кликаний всі часи, / Народився син та й у бранки – / В **Україноньки** зі сльози* [6, 48] тощо.

Ареал космонімів у збірці поступається чисельністю вище названим групам онімів, але не амплітудою номенів: *Нас троє, / **Всесвіт** увесь – між нас* [6, 53]; *Під місяцем повис літак, мов одірваний лист / Із дерева **Землі*** [6, 139]; **Сонце** – *колесо в наших тачанках, / Коні космосу, гей, ворони!* [6, 44].

Тематичне поле “літературно-фольклорні персонажі” у збірці автором позначене прецедентними власне-українськими фольклоронімами: **Котигорошко**, *візьми цю землю / В свисток вербовий для хлопчачка* [6, 48], *Ще на місяці **Байда** – ребром ...* [6, 49]; прецедентними світовими фольклоронімами: *І ті слова – як лампи **Алладіна*** [6, 85]; *Немов з **Жар-Птиці** вирване перо* [6, 137]; прецедентними літературними онімами, переосмисленими у поезії з уособленням певних якостей інших денотатів: *Немов **Дон Кіхот**, на дахові / Од нас поскакав зненацька* [6, 60], *Пошила **Дюймовочка** плаття / З пелюсток маку* [6, 194], *Ходимо, в землю дивимось: / Тільки чомусь **Дюймовочок** / Не хочемо... чи не бачимо* [6, 194], тим самим надаючи авторській сповіді передавати країнознавчі фонові знання читачеві. Слов’янські казкові фольклор оніми у поезіях Лютого переважно виконують естетичну функцію: *Зелене, мохнате чугикає “**Хо**”, / На ньому лопух, мов старий балахон* [6, 329] та *На фермі мама, а дитина / Букет **Снігурочки** плека* [6, 334]. Ономастичні одиниці типу *Алладін, Байда, Дон Кіхот, Дюймовочка* та інші виступають в ономастичному просторі поезій Лютого як імена-знаки.

Часовий простір Г. Лютий передає фольклоронімами: прецедентним номеном *Дід Мороз – мороз як явище природи ... Куриє **Мороз** тут люльку уночі...* [6, 106], теохонімами: *Жінка – та, яку любив він, / На **Свят-вечір** йшла із ферми* [6, 203] *Замреш отак, мов знак чи заповіт / Тобі відкриє обрій на **Покрову*** [6, 208] та ін.

Простежується якісна трансформація звичайного жіночого антропоніма у теонімічно-біблійне ЛЮБОВ у “Легенді про кохання” від простого до маркованого: спочатку подано загальновідомий жіночий антропонім – *Давно колись жила в селянській хаті / блакитноока дівчина – **Любов*** / [6, 283], далі (за текстом) відбувається ономастичний перехід оніма-імені в онім-почуття – *Але хіба **Любов** таку остудиш* [6, 284], як резюме – біблійномаркований теонімічний поетонім: *Така **Любов** живе у кожній жінці. / Не зрадь її ніколи. Не убий... / [6, 284].* Опоетизуванню цього жіночого імені сприяє більш приємний для слуху сонорний **л**.

Проаналізований матеріал свідчить: 1) переважна більшість онімів поезій Г. Лютого є узуальними антропонімами і топонімами, за частотністю вживання до них тяжіють різномірні за групами чисельний клас конфесіонімів; 2) периферійну частину онімного простору творів цього поета займають хороніми, космоніми та ін.; 3) Г. Лютий активно використовує прецедентні фольклор оніми. Досліджуваний ономастикон має великий потенціал для подальшого вивчення, зокрема звукові форми онімів, його лексико-семантичного потенціалу, засобів трансформації власного імені в поетовім і т.ін. Таким чином, ономастичний простір поезики Лютого орієнтований на традиції української поетичної школи.

Література

1. Будугай О. Д. Скарби Приазов'я : [поезії] / О. Д. Будугай, А. О. Будугай. – Бердянськ : Південна зоря, 2001. – 112 с.
2. Вірші про Бердянськ [Електронний ресурс] / Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. – Режим доступу : <http://zounb.zp.ua>>...>(Андрей и Ольга Будугай).
3. Калинин В. М. Поэтика онима / В. М. Калинин. – Донецк : Юго-Восток, 1999. – 408 с.
4. Кантемір С. Власні назви як база творення вторинних номінацій / С. Кантемір // Наукові записки. Серія : філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип.129. – С. 388–392.
5. Коржанова Ю. В. Онімний простір поетичного тексту (на матеріалі поезії Бориса Олійника) / Ю. В. Коржанова, Т. М. Можарова // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. Серія : гуманітарні науки. – Вип. 6/2008 (53). – Ч. 2. – С. 78–82.
6. Лютий Г. Вибране : вірші, поеми, пісні / Г. Лютий. – Запоріжжя : Хортиця, 1998. – 532 с.
7. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 367 с.

Анотація

У статті узагальнено подано характеристику ономастичного простору поетичних творів одного із представників запорізької школи письменників – Григорія Лютого. Авторкою виділено найбільш численні групи онімів у збірці “Вибране” та особливості творення поетом називних знаків художнього словесного полотна. Увагу звернено на широку палітру вживання митцем фольклоронімів та конфесіонімів у поетичному мовленні.

Ключові слова: ономастичний простір, антропонім, топонім, конфесійнім, хоронім, космонім, фольклоронім, Г. Лютий.

Аннотация

В статье предложена обобщенная характеристика ономастического пространства произведений одного из представителей запорожской школы писателей – Григория Лютого. Автор выделила наиболее численные группы онимов сборника поэзий “Избранное” и особенности образования поэтом знаков-названий. Внимание обращается на широкую палитру употребления Г. Лютым фольклоронимов и конфесионимов в поэтической речи.

Ключевые слова: ономастическое пространство, антропоним, топоним, конфессионим, хороним, космоним, фольклороним, Г. Лютый.

Summary

The article proposes a generalized description of onomastic space works by one of the representatives of Zaporozhian school of writers – Grigoriy Lutyi. The author highlights the most numerical group of onims poetry collection “Favorites” and features character education poet-titles. Attention is drawn to the use of a wide palette of G. Lutyi folkloronims and konfesionyms in poetry.

Keywords: onomastic space, anthroponym, toponym, denominational, khoronym, kosmonym, folkloronym, G. Lutyi.